

“ Non est mortale quod opto ”

Wesalia

ORGAAN VAN DEN — — —
OUDHEIDKUNDIGEN KRING
— — VAN WUESTWEZEL

(VERSCHIJNT VIJF MAAL PER JAAR)

Vijfde Jaargang

1930

Nr. 4

Oudheidkundige Kring van Wuestwezel

EERE-VOORZITTERS :

Baron R. de Kerchove d'Exaerde, Burgemeester van Wuestwezel.

Z. E. H. Raeymaekers, pastoor-deken, Esschen.

VOORZITTER : Jos. Van der Jonckheyd, kosten-drukker.

ONDER-VOORZITTER : Arthur Bosschaerts, schoolhoofd, Gooreind.

SEKRETARIS : Karel Peeters, gemeentearchivaris.

SCHATBEWAARDER : Frans Verstraelen, schoolhoofd.

AFGEVAARDIGDE VAN 'T GEMEENTEBESTUUR : C. Theuns, schepen.

BESTUURSLEDEN :

E. H. J. Van Loenhout, onderpastoor.

Jozef Cools, onderwijzer.

Gustaaf Goris, onderwijzer.

Jozef Van den Zegel, schoolhoofd, Achterbroek.

BESCHERMENDE LEDEN :

Gemeentebestuur van Wuestwezel.

Oudheidkundige Kring van Esschen.

Hoogerw. Mgr. Hoppenbrouwers, prelaat van Grimbergen.

Hoogerw. Mgr. S. Le Grelle, huisprelaat van Z. H. den Paus, Bibliotheek van het Vatikaan, Rome.

Gravin L. du Chastel de la Howardries, Hollain.

P. Vermoelen, lid der Bestendige Deputatie, Hoboken.

J. Schobbens, griffier der provincie Antwerpen.

Petrus Aerden, gemeenteontvanger.

J. Anthonissen, Kruisweg.

J. Berben-Van Beeck, IJzerenweglaan, Cappellen.

Maria Bervoets, onderwijzeres.

J. F. Bevin, oud-leeraar H. B. S. Bergen op Zoom (Holland).

Alfons Beyers, Dorp, 58.

J. Blicke, Lange Herenthalsstraat, 26, Antwerpen.

J. Boeren, Dorpstraat, 103.

A. Bogaert, gemeentesekretaris, Borgerhout.

Dr. V. Bosschaerts, geneesheer.

Ben. Braeckman, Graaf van Hoornstraat, 52, Antwerpen.

L. Braeckmans, drukker-uitgever, Brecht.

Eerw. Heer Kannunik Broeckx, pastoor-deken, Contich.

E. Brosens, Van Luppenstraat, 11, Antwerpen.

Wed. F. Breugelmans, Handelslei.

W. J. J. C. Bijleveld, archivaris, Leiden (Holland).

E. H. Celens, pastoor, Achterbroek.

E. H. G. Celis, conservator v. h. Folklore Museum, Gent.

Fr. Claes, conservator Musea «Steen» en «Vleeschhuis», Antwerpen.

Fr. Collin, Consciencestraat, 13, Antwerpen.

Louis Cools, Handelslei, 67.

Armand Cosemans, Ballaerstraat, 50, Antwerpen.

Jos. Cosemans, De Beuckerstraat, 17, Antwerpen.

R. Cuvillier, IJzerenweglaan 60, Mariaburg-Cappellen.

R. Debonnaire, tandarts, Merxem.

Gustaaf Deckers, Candidaat-Notaris.

E. H. C. De Clerck, Tolstraat, 54, Antwerpen.

E. H. L. De Coster, pastoor-deken, Eekeren.

E. H. Karel De Decker, onderpastoor, Berlaar.

Baron Fernand de Kerchove d'Exaerde, Kasteel « Sterbosch ».

Jonkvrouw Gwendoline de Kerchove d'Exaerde, Kasteel « Sterbosch ».

Baron Henri de Kerchove d'Exaerde, senator, Gent.

Jonkvrouw Marie-Claire de Kerchove d'Exaerde, Kasteel « Sterbosch ».

Eerw. Heer Thierry de Kerchove d'Exaerde, Kasteel « Sterbosch ».

J. De Ridder-Van Beeck, Staticstraat, 17, Waterloo.

Alf. De Vrin, Edelinckstraat, 24, Antwerpen.

J. P. Dupont, Verbondstraat, 31, Antwerpen.

E. H. Gagelmans, pastoor, Hulsen (Balen-Nethe).

Const. Goetstouwers, Calmpthoutsche Steenweg.

E. H. A. Goossenaerts, Legeraalmoezenier, Antwerpen.

R. Govaert, onderwijzer, Gooreind.

Prof. Dr. L. Grootaers, hoogleraar, Leuven.

E. H. Alb. Henderick, Leeraar.

Corn. Hens, maalter.

Jaak Hens, maalter.

Jan Hens, handelaar, Dorpstraat.

H. Hoeben-Van den Wijngaert, expert-boekhouder, Hove.

Aug. Janssens, leeraar, Oude Kerkstraat, 29, Antwerpen.

Fr. Janssens, Turnhoutsche baan, 125, Borgerhout.

Jan Kenis, Westdoorn.

J. Kenis, gemeentesekretaris, Reeth.

Mevr. W. Koch de Gooreind, kasteel van Gooreind.

Hub. Kunst, onderwijzer, Neerstraat, 18, Roermond (Holland).

Leo Kuylen, Oorderenweg, 1, Eekeren.

WESALIA

Orgaan van den Oudheidkundigen Kring
van Wuestwezel

ABONNEMENTSPRIJS : 5 fr. per jaar ; Buitenland 10 fr.

Beheer : FRANS VERSTRAELEN (postcheckrekening n° 1656.25)

Redactiesekretaris : KAREL PEETERS, Wuestwezel.

De Schuttersgilden van Wuestwezel

I. — Het Kolveniers-, Bus- of Sint-Kristoffelgild

(8^e Vervolg.)

4. DE VERGADERINGEN. (1)

De vergadering is afgelopen.

De vrouwen die na den kerkdienst zich overendweer huiswaarts spoedden, bekommerd als moeders zijn met hun kleine gasten, zijn lichtvoetig teruggekeerd.

Het is middag.

Het maal staat dampend en geurend gereed.

De genoodigden zijn daar. Allen scharen zich verlekkerd en smakkend rond den disch, waar in het midden de gemeenschappelijke zilveren drinkbeker prijkt, *betaelt tot Antwerpen tot behoef van de gulde de somme van vierendertich gulden seshien stuivers*. Reken. van 1699-1700, bl. 195.

Er is overvloed. *Veelderleij gerecht, gesoden, gebraden ende toespijsen* : pensen, koevoeten met brij van erwten, gestoofde hutsepot van werevleesch en groenten, zware stukken rundsgebraad met brood ; dan de fijne portien : kippen en konijnen, sneppen en leeuwerken, snoeken en karpers, wie weet, uit de *visscherijen opt Goorndt*, en heel wat toelachende schotels rijstpap.

Dit alles rijklijk besproeid met opvolgende vatjes straf en deugdelijk vlaamsch bier.

Van wijn wordt niet eens in het G. B. gerept.

(1) Dit opschrift diende geplaatst op bl. 3, eerste aflevering van dezen jaargang. — Bl. 7, 13^e regel, lees : *Peeter Cornelis Boden*; bl. 9, 10^e regel, lees : *negentiende eeuw*.

Ook niet dat er ergens een spijskaart uit opduikt, maar het gebruik van vroegere tijden eischte : goed, veel en lang.

Of er te smullen valt dat het vet van baard en kin afdruipt, en te drinken dat het klast en plast!

Drie, soms vier dagen met den broekriem los en den buik gespannen, houden onze gildemannen, intusschen paffend en kaartend, het teren en smeren genoeglijk vol tot 's avonds laat.

De hoofdman en de koning met zijn zilveren *breucke* om den hals zitten plechtstatig voor, tusschen schout, pastoor en andere voor-aanstaande lieden die door hen met vendel en trom voorop, eenige dagen te voren vriendelijk genood waren *ter maeltijt te comen ende alsoe huerlieden vergaederinge te helpen vereeren*.

Zoo lust het den schout, den pastoor, sekretaris en schepenen, den *kuster met zijn vrou* menigmalen bij den disch aan te schuiven.

Is er een der notabiliteiten belet, dan wordt hem een lekkere brok thuis gezonden.

De armen vergeten zij nooit : mild en liefderijk krijgen zij een niet te versmaden paart van de kermistafel mede.

Tijdens den maaltijd is het een aandoenlijk oogenblik van ingetogen stilte als heel het schuttersgezelschap hun overleden broeders en zusters godvruchtig herdenken. Met gebogen hoofden bidden zij een vaderons en weesgegroet voor *die uijt de gulden gestorven zijn ende voor alle christigeloovige sielen*, en een tweede vaderons met weesgegroet voor *die noch in de gulden zijn dat haer Godt neringe ofte helpe verleene tot haerlieden sielesalicheijt*.

Des avonds wordt eerstvooral de opgewarmde overschot van 's middags voorgezet die even met vernieuwden eetlust wordt verorberd. Niets gaat verloren. Het heeft al geld gekost.

Met opgeruimd geduld hangen onze feestvierders nog al tijd aan de opgediende versche gerechten, konijn en hoen, krakend en kretsend te verpeuzelen.

En denkt gij dat dit smakelijk en vermakelijk spel van hand en tand dien dag zoo maar zonder opzien naar binnen schuift! Gij zijt er wel meê!

Godsdienstig stil zijn onze schuttersmannen en -vrouwen waar het moet, maar vroolijk waar het mag en vol levenslust. Hoort ze razen en roepen, tateren en snateren, jokken en gekken, lachen en gichelen, en zingen en springen op maat en geluid van trom en tromp, van vedel en fluit.

De ramen staan wagenwijd open.

De speellieden zitten ongedwongen over de vensterdorpels en geven hun opwekkendste deuntjes ten beste die allen binnen en buiten tot dansen nopen.

De gezellen van de andere gilden en meer dorpelingen zijn toegeloopt en deelen juichend de feestelijke stemming van de jolige en joelende teerders.

Het bijwonen der maaltijden is voor den gildebroeder een waar genot ja, maar bovenal een onverzuimbare plicht. Om geen enkele reden, zelfs *geene nootsaecke uijtgesondert*, is hij er van ontslagen. Is de eene of andere, door ziekte of nood gedwongen, er niet bij, moet hij alsof hij medegegeten heeft, zooals het hiet, *sijn volle schotelgelt betaelen gelijk de andere broeders die ter maeltijt tegenwoordich comen*.

Ongetwijfeld wordt uit de lekkerste spijzen wel een uitgelezen en onschadelijk brokje, van harte gejongd, naar den zieken medebroeder gedragen.

Eenige uitgaven van verteringen wezen hier uit het G. B. bijgebracht :

« ... betaelt ... het welcke was verteert van de drij eerste teerdagen de somme van lxxxij gl xvj st. Rekening van 1675-76 bl. 94.

« ... betaelt ... dat bij de guelden broeders was verteert ende omgheslaeghen coemt te saemen te bedraeghen de somme van ... l gl xiiij ½ st. Rekening van 1685-86. bl. 140.

« ... (ge)geven ... van de eerste drij teerdaeghen ... was verteert bij de gulde de somme van 62 gl. Rek. van 1698-99, bl. 189.

«... voor uijtgeef ... dat ... bij de guldebroeders was verteert de somme van eenhondert driemegentich gulden en ses stuivers. Aldus ... 193.6.0. Rek. van 1699-1700, bl. 194.

Na den elfjarigen oorlog moeten onze gildebroeders het met minder stellen : zelden nog een derde teerdag.

« Item ... op de twee teerdaghen gegeven de somme van 29.3.0. Rekening van 1722-23, bl. 221.

« Item ... voor uijtgeef den eersten teirdagh de somme van 16.11.0 den tweeden tierdaghe ... de somme van 13 gulden. Rekening van 1723-24, bl. 223.

« Item ... op de twee tierdaghe verteert ... de somme van 30.15.0. Rekening van 1737-38.

« Item moet den rendant betalen van twee teerdaghen de somme van vijfenverticht gulden dertien stuivers. Rekening van 1749-50, bl. 279.

« ... voor uijtgeef van den ersten en den tweeden teer dagh betaelt de somme van 35 gulden. Rekening van 1750-51, bl. 281.

« Item ... betaelt op den 8 en den 9 September 1754 op de twee terdagen de somme van 39.14.2, bl. 288.

Van dit tijdstip staan de uitgaven van het teren samengetrokken en geboekt : *betaelt ... de verterrin of de verteerde gelaegen van heel het jaer*.

2. De gewone vergaderingen op Meiavond, processiedagen, teerdagen der boogschuttersgilden en kermisdagen.

Op de groote teerdagen die het gildejaar sloten, haalden de kolf-schutters hun harten op, en deden zichzelf uittermate deugd voor de lange maanden dat zij elkander niet meer in gemeenschap *naer schut-terlijke usantiën* wederzagen.

1. 't Is de vooravond van den eersten meidag. Onze schutters vergaderen in een vriendenkring vóór de woonst van den hoofdman. Zij planten welgemoed den heuglijken boom dien zij versierd hebben met

klapperende vaantjes van alle gedaantjes, flodderende lintjes van alle tintjes en zwierende kransen van alle groen.

Mannen en vrouwen, jongens en meisjes wijden vol leute dien heerlijken avondstond aan feestlijke meiliederen en vroolijken rondedans.

De hoofdman, fel vereerd, schenkt gulhartig aan de lustige vierders een tonneken bier.

Nu is het gildejaar voor goed ingezet. De eerste schietingen naar de doelen zijn in gang en de groote vogelschieting op komst.

De Sinksendagen naderen.

2. Onze gildebroeders nemen op straf van boet deel aan den gekenden *Sincken ommeganck* die op den derden Sinksendag toen uitging — den tweeden en derden der Sinksendagen moest men in die tijden verplichtend als zondagen vieren, — alsmede aan de processiën die op *heijlich sacramensdaech*, insgelijks alsdan een geboden feestdag, en te kermis plaats grepen.

In stoet begeven zij zich voltallig ter kerk om het H. Misoffer te hooren waarna zij hun vaste plaats in de processie gaan innemen. Als jongste gild stappen zij onmiddellijk vóór beide boogschuttersgezelschappen, evenals deze, in volle staatsiedracht, met alle uiterlijke pracht en praal die de kerkelijke omgangen heerlijken luister bijzetten.

Ingetogen en biddend treden zij met brandende waskaarsen, in reien vooruit, den standaard, gevolgd van hoofdman, koning en overheden, in hun midden.

Vroeger met de slaande trom en het zwaaiende vendel vooraf, droegen de gilden de bus aan den schouder en den boog in de hand.

Hier of daar moeten voorzeker in de processiën, in de welke wordt omgedraghen het *Allerheijlichste Sacrament des Autaers*, ongeoorloofde, onbetamelijke, ja ergerlijke feiten begaan zijn.

Den 13 Juni 1718 werd een algemeen *Verbodt van Sijne Majesteijt aen de gulden gedaen van de processiën te vergeselschappen met slaende trommels, vendels, fusiecken (geweren) ende andere diergelijcke instrumenten.* (2)

Zoodra de processie binnen is, trekken de gildebroeders in orde terug naar hun eigen gelagkamer. Zij frisschen zich op en rusten uit bij het drinken van de gewone ton bier van zes gulden vier stuivers; zooveel werd die ton betaald. Als zij bij het voorgezette maal aanschuiven, laten zij een grootere ontsteken van negen gulden en zes of negen stuivers welke in opgewekte stemming wordt lediggetapt.

Anders wordt hun in de plaats op derden Sinksendag een *naer gelach* met den pot opgediend waarvan het bedrag wel eens stijgt tot vijf gulden en zestien stuivers. In vollen bloei, ten jare 1700 is er *betaelt ... van tweeden ende derden Sinckdach samen bij een gerechent sesentwintich gulden en negenthien stuivers ...* voor kost en drank.

(2) Kort begriip van verscheijde plaacaerten ende ordonnantiën. Brussel, 1734, bl. 90.

3. Op het *teeren* der boogschutters, op het *voghelschieten* van den *hantboogh* en als den *cruisboogh* den *voghel schoot*, vergade: en onze busschieters heel gezellig ter *gildekamer* om ietwat van de levendige vreugde op te doen van de feestvierende gilden en eens te meer deugd te genieten bij beter eten en drinken. Dit hiet men *het teghen teeren van Sinte Joeris en van Sint Sebastiaen*.

Zoolang de *gesellen van den boghe teeren*, zoo vele dagen ook doen de onze te hunnent flink mede.

Het ging er soms rond en bont : tientallen van guldens kwistig verteerd en vatje op vatje onverdroten afgedronken.

Eenige uittreksels van het G. B. tot staving :

« betaelt ... aen gheleverde bieren op het teghenteeren van Sint Sebastiaen ... 16 gulden 6 stuivers.

« ... betaelt ... op het teghenteeren van Sint Joeris ... 28 gulden 6 stuivers. Rekening van 1674-75, bl. 95.

« ... betaelt ... dat bij de gulde was verteert op het teghenteeren van Sinte Sebastiaen ... xl gl viij st. Rekening van 1675-76, bl. 99.

« ... betaelt ... van het teghenteeren van S. Sebastiaen ende op S. Jories, dat bij de guldebroeders was verteert ... lxxv gl. iij st j o. Rekening van 1684-1685, bl. 137.

« ... voor rijst geef van Sint Sebastiaen van twee daghen teeries ... de somme van tweeendertich gulden en seshien stuivers.

... voor rijstgeef de somme van seventhien gulden en elf stuivers ende dat op Sint Joeries teghenteeren. Rekening van 1699-1700, bl. 194.

In 1690 en 1691 vieren onze gildebroeders op het teghenteeren van Sinte Jories eenen dach mede, terwijl drie dagen op Sint-Sebastiaan.

In 1714 feesten ze slechts een dach van Sinte Joer; andere jaren ook een dach op Sint-Sebastiaan en men boekt de twee teerdaeghen van Sinte Bastiaen en Sinte Jorus saemen met 16 gulden 5 st. en 15 gl. 19 st. uitgaven. Rekening van 1742-43 en 1743-44.

Meer dan eens moeten sommige jaren van verval onze mannen met twee halff vaeten of zelfs een halff vaet armelijk opspringen.

Van 1720 tot 1738 geen melding van tegenteeren. Wel vieren zij het schieten van den voghel van den hantboogh in 1730.

Een tiental jaren later verschijnen ze wederom te S. Sebastian en te Sint Joris op hun gelagkamer.

De gilderekeningen, nu ingekort met ontvangsten en inkomsten samengetrokken, leveren nu niets meer in het bijzonder.

4. 's Zondags na O. L. V. Hemelvaart is het kermis.

Den eersten dag bij het tonneken van te kermis wordt gewoonlijk een ernstige zaak afgedaan : het aanbesteden der maaltijden en bierleveringen ten minste doende ten naesten ende meesten oirhoir van de gemeijne gulde.

De prijs van het minste aanbod wordt terstond voldaan en geboekt onder de overige ophalingen bij de gildebroeders. Het hiet *besteden van de gulde* en het werd aangeteekend : *voor het guldt besteden* of *ter saecke van de gulde te besteden*.

Het gebeurt wel eens dat de aanbesteding tot een anderen dag verschoven wordt. Een kansje te meer voor een broederlijk samen-zijn tusschen kan en kroes! Dan wordt het tonneken, voor dien dag verpast, afzonderlijk ingeschreven aan zes gulden vier stuivers. Anders zijn deze onder de onkosten der kermisdagen begrepen.

De Kolveniers hadden van eerstaf geen eigen *gulde-camer*. Zij vergaderden ter herberg of ten huize van hem die het geld voor het ingaande dienstjaar pachtte, hij weze er lid van of er vreemd aan.

Uit het G. B. halen wij de volgende gildepachters of houders van de gildekamer te voorschijn :

Frank Cornelis Francken had het teren en vergaderen te zijnent in de bieste gedurende het gildejaar 1675-1676 en de twee volgende.

Peeter Geert Coppens, aen de plaetse, had ze voor de jaren 1677-78 en 1678-79.

Bartel Cornelis Lambrechts die het *huijs ... ende brouwerije ... aen den kerckmuur noirt therckhoff* bewoonde, hield de gildekamer van 1679-80 tot 1683-84.

Bij *Frank Cornelis Francken* was wederom het gild besteed voor het jaar 1684-85. Hij hield het tien jaren lang tot 1693-94 en stierf den 11 Juni 1694.

Zijn weduwe vernieuwde het aanbod voor 1694-95.

Het volgende jaar waren de busschieters de kost- en drinkgasten van *Maria peeter van ...* De naam staat niet ten volle uitgedrukt.

Jan Pauwel van Velthoven kreeg bij *besteedinge* de kamer te zijnen huize *bij de plaetse over de brugge* in de gildejaren 1696-97 en 1697-98.

Jan Verbraecken, die niet als busschietter geboekt is, had het gild bij hem thuis *op den cruijswech* de twee volgende jaren.

Van 1701-1712 zijn het slechts *notitiën* van rekening die niets vermelden.

In 1713 verschijnt *Jan Pauwel van Velthoven* opnieuw als gildepachter voor de jaren 1713-14, 1714-15 en 1715-16.

Aan *Michiel van Overvelt*, ook geen gildebroeder, werd het houden der kamer vier jaren achtereen toegewezen.

Jan Jansen van Pelt ontving de Bus gedurende het gildejaar 1720-1721 in zijn *huijs ... gestaen bij de plaetse ... oost de pastorije*.

Govaert Matthyssen de Ryck, onder de kolfeschutters niet ver-noemd, nam bij aanbesteding het gild bij hem : *In de Ton Bier, aen de plaetse*, voor het jaer 1721-22.

De Bus moet daar opperbest en *ten meesten oirboir van de gemeijne gulde* gediend geweest zijn, zoo dat niemand tegen de Ryck meer opbood; of had zij *De Ton Bier* — geen zinspeling — voorbe-stendig lokaal verkregen? Zij bleef er teren en vergaderen jaar voor jaar tot 1744, wanneer de baas op 16 April den geest gaf.

Van dan af is slechts één gildepachter met naam meer aange-uid, te weten voor het dienstjaar 1753-1754, *Jacop Antonissen*. Het is de vrouw die op het voorplan treedt, zooals de rekeningen voortdurend opgeven : *betaelt aen de weerdin ... of aen de baesin...*

De overlevering nochtans staat immer bij de gildebroeders vast dat de Sint Kristoffel reeds lange jaren vóór den Franschen tijd zijn vergaderingen en teerdagen hield, en heel de negentiende eeuw door, en tot den huidigen dag nog houdt ter herberg, vroeger gekend onder de benaming van *De Zwaan*, hier *aen de plaetse west ende noirtwaert* gelegen, nu geheeten *De Drie Zwanen*, achtereenvolgens toehoorende aan de oude busschietersfamiliën *Peeters* en *Aerden*.

De drie kermisdagen, soms met een vierden verlengd, wordt binnen en buiten de gelagkamers der gilden geweldig gefeest.

Stoeten, prijssschietingen, ontvangsten van vreemde schutters, maaltijden en allerhande vermakelijkheden, meestal van de gildebroeders die gansch het gemeenschappelijk leven beheerschen, uitgaande, zetten heel het dorp op loop en lokken het volk van den omtrek naar hier.

Ja, « gehooïd is het gras en het koren is binnen. » Het gaat er met teren en smeren, met schinken en drinken, met spel en met dans, onvermoeid tot 's avonds als bij het lichten van vlammeende toortsen en het knetteren van vreugdevuren onder den flinkerenden heme! het vieren en zwieren een einde neemt.

Ons gild blijft geenszins ten achter. Het kermist dapper mede.

Tot bewijs slaan wij wederom hier en daar het G. B. open

« ... betaelt ... op de kermis bij de gulde verteert ... *xxxiiij gl ij st. ij o.* Rekening van 1674-75, bl. 100.

« ... betaelt ... ter saecken van de drij kermisdaeghen ... *xxv gl xij st.* Rekening van 1685-86, bl. 140.

« ... betaelt ... van drij kermisdaghen de somme van seven en tachtigh gulden en negenthien stuivers. » Rekening van 1699-1700, bl. 194.

Als de teerdagen van September in de volgende eeuw op twee vervielen, werd aan de kermisdagen niet geraakt. Ze bleven doorgaans alle drie gevierd.

« Item noch ... gegeven op de drij kermesdagen ende een ton bier op het besteden te saemen de somme van 46.17.0. Rekening van 1722-23, bl. 221.

« Item op de drij kermesdaghen verteert door de guldebroeders de somme van 53.14.0. Rekening van 1737-38, bl. 248.

« Item ... betaelt ... van de toen bier (de ton van te kermis) en de drij kermisdaeghen ... 45 gulden. Rekening van 1743-44, bl. 266.

« Item moet den rendant betaelen van drij kermisdaghen de somme van achtenverticht gulden en vijftin st. Rekening van 1749-50, bl. 279.

« Item ... betaelt op de drij kermisdaegen de somme van ... 40.15.2. » Rekening van 1753-54, bl. 289.

Van dien tijd af staan de uitgaven van al de teerdagen samengeteld en onder de algemeene melding geboekt: *betaelt aen de verteeringhen of voor uijtgeef van de verteerde gelaegen van heel het jaer.*

3. De buitenkansjes.

Ontegensprekelijk is de verkiezing van een hoofdman, waard gevierd.

Het G. B. maakt slechts eenmaal gewag van het kisen van den *hooftman*, bl. 261, den gildekoning Simon Peeter Simons, op wiens

aanstelling, den 30 Juni 1745, een woensdag, ten koste van de gildekas werd geschonken en gedronken.

De gildebroeders bepaalden heel begrijpelijk een besonderen dag voor een feestgelegenheid die nu en dan maar eens voorkomt, om zoo talrijk het kan tot de kiezing over te gaan en last not least er een fermen pot op te zetten waar de gekozen, een voornaam persoon, zijn kiezers mede bescheed deed.

Simons was vooral een oprecht gediensstig man die aller vriendschap genoot met als gevolg het uitzonderlijk voordeel de drinkgelagen zijner kiezing door het gild zelf bekostigd te zien.

Onverwacht of toevallig deed zich nog een gezellig onderonsje ter gildekamer voor.

Alzoo ten jare 1695 vierde de eerw. heer Jan Oudenrogge zijn vijftigjarige jubelfeest van pastoor te Wuustwezel. (3) Hij gaf een tonneken bier ten beste aan de gildebroeders.

Opmerkenswaardig dient aangestipt dat twee leden die misschien niet konden komen medeproeven, voor het gemiste genot, ieder vier stuivers, het bedrag van een toenmalig drinkgelag of kleine tractatie, uit de gildekas kregen.

De gilderekening van 1696-97 brengt het ons ter kennis: « ... gegeven aan jan van velthoven en peeter jan beijers ieder man vier stuivers om dat sij een tonne bier niet en hadden helpen driencken op des paestoers seubele, » bl. 181.

Echt broederlijk, niet waar! Zou het nog zoo gaan?

Den 3 Juni 1761 kwam Z. D. Hoogwaardigheid Henr. Gabr. van Gameren, bisschop van Antwerpen, voor de eerste maal vormen, onder pastoor W. van Reuth.

De Kolveniers met de kruis- en handbooggilden haalden hem plechtig in en bij het terugkeeren ter gildekamer werd op de kosten van het gemeen het vatje bier geledigd dat zij verdiend hadden «van den bischop in halen», bl. 300.

Doorbladeren wij het G. B. nog eens.

Tegenover de *ophaelinghen ende omslaeghen* van de gewone teerdagen van September, van Sinksen, op S. Sebastiaan en S. Joris, van kermis en besteden van het gild, samengerekend salvo justo, stellen wij het bijeengetrokken bedrag der verteringen van *koest en dranck*.

1674-75 « ... voor ontfanck ghebracht van de gelaghen die bij de gulde waren verteert ende omgheslaghen	160 gl. 8 st. 0
« ... betaelt ... van gheleeverde bieren voor de gulde	130 gl. 5 st. 0
1682-83. « ... voor ontfanck ghebracht ... van de teer-twee teerdaghen	170. 7. 0
« ... betaelt ... dat... bij de guldenbroeders was verteert in verscheijde reijzen	159. 13½. 0
1688-89. « ... voor ontfanck ghebracht wat bij de guldenbroeders was verteert ende omgheslaghen	202. 15½. 0

(3) Heer Oudenrogge was hier viertig jaar lang pastoor en stierf den 10 Mei 1710. Zijn zerk ligt in het zijkoor tegen de sakristij.

« Item ... vande gueldeweeghen in verscheijde reij- sen betaelt te saemen bij een ghereckent	167. 11. 1 oord
1694-95. « ...voor ontfanck ... van de teerdaghen	244. 4. 0
« voor uijt geef ... dat de gulden broeders hadden verteert op het geheel jaer	212. 18. 1
1698-99. « ... voor ontfanck van de teerdaghen	284. 9. 0
« ... voor uijtgeef ... van de teerdaeghen en het be- steden van ons gulde van dat ... was verteert bij de guldebroeders in verscheijde reijzen	215. 2. 2
1699-1700. « ... brengt de rendaent voor ontfanck van de teerdaghen dat hij de guldebroeders hadde ge- reeckent in koest en dranck	450. 16. 0
« ... voor uijtgeef van dat ... bij de guldebroeders was verteert (buiten cenighe verteringe van half vacten)	358. 2. 0

Het machtig Kolveniersgild was toen in vollen bloei.

Volgen nu de oorlogsjaren waarvan enkel de *notitiën* zijn vermeld. Onze schutters moeten het voortaan zuiniger aanleggen, en toch zijn sommige jaren die van hun krachtinspanning getuigen om het aanzien en het leven in hun gezelschap hoog te houden, het onderstrepen waard.

Zij doorleefden afwisselend tijden van verval, zooals van 1720 tot 1737, en tijden van opbeuring en herleving o. a. toen in 1738 en de drie volgende jaren een veertigtal nieuwe schutters bijtraden.

1713-14. « ... voor ontfanck van de gulde van de Clove- niers van de teerdaegen en besteden van de gulde	209. 3. 2	
« (ge)geven ... wat is verteert op het geheel jaer		174. 19. 0
1717-18. « ... voor ontfanck van de ... teerdaeghen van dat de guldebroeders hebben verteert	163. 15. 2	
« ... voor uijtgeef ... dat bij de guldebroeders van het geheel jaer was verteert in bier		137. 4. 2
1725-26. « ... te reeckeninghe voor ontfanck de tierdagen	72. 10. 3	
« ... voor uijtgeef ... van geheel het jaer		61. 4. 0
1737-38. « voor ontfanck van de teerdaeghen	130. 0. 0	
« uijtgeef ... op de teerdaeghen verteert in ver- scheijde reijzen ende verschotten aen de knaepen		110. 0. 0
1741-42. « ... voor ontfanck van terdaghen	171. 5. 2	
« betaelt op geheel jaer		146. 16. 2
1749-50. « ... ontfanghen op de terdaghen voor het gelach en de oncosten	210. 4. 0	
« ... betaelt ... van de terdaghen bij een gereckent		165. 19. 2
1756-57. « ... voor ontfanck ... van de verterde gela- ghen ende oncosten	120. 18. 0	
« ... op het geheel vertert voor uijtgeef		95. 6. 0
1761-62. « ... voor ontfanck ... op de terdaghen	130. 4. 0	
« ... betaelt aen de werdien op het geheel jaer		104. 5. 0

De rekeningen laten ons in 't vervolg met de gildeontvangsten en -uitgaven afzonderlijk onbekend. Zij vatten alles samen : *ontfanck van geheel het jaer; alderlijen uijtgeef*.

Voor zooveel het uit het G. B. blijkt, heeft het gild het teren en smeren slechts in 1794 bij den tweeden inval der Franschen stop-gezet. In de volgende eeuw enkel in 1830 en 1831 door den opstand

gedwongen, en in deze laatste tijden de vier jaren van de Duitsche bezetting.

Niet te verwonderen dat onze voorvaderen geen kansen lieten verkrijken om zich feestelijk te verzetten, en er scherp op stonden.

Ze liepen in 't algemeen niet verre de streek uit. Thuis hadden ze niet veel bezonders.

De brouwketel werd niet gedurig aan gestookt : tegen de kermisdagen ja, en de feestelijkheden die schier uitsluitend door de gilden opgesteld, heel wat gelegenheid tot brouwen gunden.

En de drankhuizen, ze waren zoo luttel in aantal en niet heele noch alle dagen open.

Laat het zijn dat er wat roekeloos verteerd werd en verkwist, dat het er nog al los en licht toeging en al eens noodlottig oversloeg tot een braspartij.

Eens weelde is niet altijd armoede gevoelden onze gildebroeders deugdelijk; maar vergaten ook al eens : maat houdt staat, te veel is kwaad.

Denkt na : geen menschen zonder droeve gebreken, geen tijden zonder misselijke streken.

Het waren voorzeker misbruiken, « maar die misbruiken, om voort te gaan met de verontschuldigende woorden van den schrijver van *De oude gilden en hunne hervorming in onze tijden* (4), die alhoewel voor verbetering vatbaar, bij zoovele voordeelen die het gildeleven aan zijne genietters verschafte, sterk op den achtergrond traden. Overigens waar ter wereld is er eene menschelijke instelling of waar is ooit één geweest waarop het oude spreekwoord : niets is volmaakt onder de zon, niet van toepassing ware; zou het bovendien geen wonder heeten dat de menschen die toch van dezelfde klei gevormd waren, nimmer hun tol aan de zwakheid der natuur betaald hadden? »

P. v. G.

(4) *Studien op godsdienstig, wetenschappelijk en letterkundig gebied.* — Nieuwe reeks. 22° jg. Deel 34, bl. 439. — Utrecht, P. W. van de Weijer, 1890.

Theofiel Verellen

(1844-1916)

De felle uitbreiding onzer gemeente en de steeds stijgende aangroei van het bevolkingscijfer gedurende de dertig laatste jaren houden gelijken tred met de groote ontwikkeling onzer plaatselijke nijverheid. Dat is geen wonder. Het is de gewone geschiedenis van zoo vele landelijke gemeenten, die, dank aan pas-gevestigde fabrieken, gegroeid zijn tot machtige nijverheids-centra. Maar, wat hier vooral dient aangemerkt, zijn deze twee feiten : eerstens, dat onze gemeente haar landelijk uitzicht en vroom Kempisch dorpskarakter heeft behouden; tweedens, dat het oprichten hier ter plaatse van deze wel-doende nijverheid het werk is van een man, die zich wist op te werken van simpelen buitenjongen tot groot-nijveraar van eersten rang, dat het ontstaan, de groei en de bloei dezer wereldberoemde firma het werk zijn van een der onzen, van een Wuestwezelaar met hart en ziel, van Theofiel Verellen.

We willen hier in korte trekken het leven schetsen van dien man en terzelfdertijd schrijven we de geschiedenis dier machtige nijverheid, die aan Wuestwezel een nieuwe bloeiperiode heeft gebracht. (1)

In 1837 legerde een afdeeling van het eerste regiment jagers te paard in onze gemeente. (2) Gewoonlijk logeerden de meeste soldaten in het gekende « Posthuis » met zijn gemoedelijke gelagzaal en zijn ruime stallen. Zoo gebeurde het ook in 1837. Tusschen deze jagers vinden we brigadier Marcus Verellen, (3) die het zoo ver bracht dat hij te Wuestwezel niet alleen kost en inwoon, doch ook een wederhelft vond. Hij trad op 12 October 1837 in het huwelijk met Suzanna Hens, de 22-jarige nicht van den baas uit 't « Posthuis ».

Hier moeten we even onderbreken. Van 1806 tot 1811 werkte men aan de groote Staatsbaan van Antwerpen naar Breda. (4) Nauwelijks was de steenweg gelegd, of vooruitziende menschen zagen de kans klaar om nieuwe zaken te maken. En zoo ontstonden rond 1811 de groote afspanningen « De Ster » en het « Posthuis », de herbergen « 't Wit Huiskens » en « Den Lochtbal » en ook den hakkerswinkel van Anne-Marie Anthonissen, de weduwe van Frans Hens, de moeder van onze Suzanna Hens.

Brigadier Verellen moest nog vóór December van 't zelfde jaar (1837) met zijn regiment meê naar Mechelen in garnizoen. Zoohaast

(1) In aansluiting van hetgeen verscheen in « Wesalia, V^e jg. n° 3 » — « Wuestwezel 1830-1930. »

Den heer Jozef Verellen, bestuurder der fabriek, danken we om de bereidwilligheid waarmede hij ons de noodige gegevens bezorgde.

(2) Van 1830 tot 1834 lagen er bestendig soldaten te Wuestwezel, na 1834 echter slechts van tijd tot tijd.

(3) Marcus Desiderius Verellen geb. Eynthout 4 April 1813 — zoon van Jozef en van Anna Catharina De Zwert.

(4) Zie « Wesalia » I^e jg. 1926 — bl. 4, 26. « Het ontstaan der Staatsbaan Antwerpen-Breda te Wuestwezel 1806-11. »

echter zijn diensttijd uit was, kwam hij zich voor goed te Wuestwezel vestigen en in 1839 vinden we hem als « winkelier op den Steenweg, » later als herbergier, in het huis zijner schoonmoeder, op den hoek der Slijkstraat.

Daar werd op 1 Augustus 1844 geboren Karel Theofiel Verellen. Hij was het derde kind, Eugene en Adèle waren ouder. Theofiel groeide op gelijk alle buitenjongens, speelde en ravotte in bosschen, heiden en weiden en ging ter school bij Meester Tuerlinckx. Daar leerde hij schrijven, lezen, cijferen en al wat een jongen moest kennen om door de wereld te geraken. Nadat hij onder Pastoor Van Beyster-veld zijn eerste Communie had gedaan, was zijn schooltijd meteen voorbij. Het was zoo de gewoonte. Nu moest hij aan 't werk. Thuis, in de bakkerij, in den winkel, op het veld, was er steeds werk genoeg om hem bezig te houden. Zoo vergingen enkele jaren tot een droeve gebeurtenis verandering in zijn leven zou brengen. Op 12 Juni 1861 overleed zijn vader. Moeder bleef weduwe met zeven kinderen. Eugene, de oudste, bleef thuis en zette met moeder de herberg- en winkelierszaak voort. Theofiel moest een stiel leeren en men zond hem naar Veerle bij zijn oom om het pastijbakken te leeren. Dit werk stond hem niet aan en de stad oefende op hem een onweerstaanbare aantrekkingskracht uit.

Zoo kwam onze Kempische buitenjongen in Antwerpen aan. Vreemd als hij er was, kon hij zich eerst niet al te best voorstellen wat hij zou gaan aanvangen. Al rondsloeterend ontmoette hij op 't Hessenpleintje eindelijk een vriend in den persoon van een bakkersgast, die voor een stootwagen met ledige blikken doozen stond. Wonder samentreffen, die vriend was Eduard De Beukelaer, en zoo stonden daar in de groote stad, twee eenvoudige jongens, elkaar hun nood te klagen, zonder maar in het minst te durven denken dat ze later nog meermaals naast elkaar zouden staan als eigenaars der groote en alomgekende firma's De Beukelaer en Verellen.

Door een plaatsingsbureel kwam Theofiel te recht in een tabaksnijderij op de Vlasmakkt en korts daarna in de tabaksfabriek De Beukelaer in de Hoogstraat. Hier was hij op zijn plaats. Hij werkte dag en nacht, zag wat anderen niet zagen, keek waar er te kijken was en leerde den stiel tot in de puntjes.

« Wie niet waagt, die niet wint » dacht hij en toen hij meende genoegzame kennis van het vak te hebben, begon hij zelf een tabaksnijderij in de Wijngaardstraat te Antwerpen in 1868. Intusschientijd waren zijn jongere broeders ook in de stad aangeland, Louis in een kruidenierswinkel en Frans bij een « traiteur ». Theofiel nam dan eerst zijn moeder, zijn jongste broeder en zijn zusters bij zich en later ook zijn andere broeders. Eugene, intusschen gehuwd (1875) bleef te Wuestwezel in het ouderlijk huis.

Daar Theofiel gevreesd had dat de zaak zou kunnen mislukken, werd de tabaksnijderij in 't begin maar aanzien als bijzaak en was kruideniershandel in 't klein de hoofdzaak. Doch al spoedig werd de tabak het voornaamste. Tegenspoed in de familie, door ziekten en het overlijden van zijn jongsten broeder en zuster, kon de zaak niet

tegenhouden in haar vooruitgang. Steeds ging het beter en voortdurend werd aangestuurd op vergrooting. In 1880 huurde men het huis « De Koffijtrommel » en later, in 1884, het grootere huis Klapdorp 70. Steeds bleek de uitbreiding toe te nemen en na korten tijd werd de tabaksfabriek der firma Steenackers op de St. Jacobsmarkt overgenomen. Zoo ontwikkelde zich de zaak der Gebroeders Verellen, al meer en meer te Antwerpen.

En te Wuestwezel? Zijn geboortedorp bleef Theofiel Verellen nauw aan het hart liggen. Het ouderlijk huis, bewoond door zijn broeder Eugene, die er het herbergiers- en winkelbedrijf voortzette, zou het uitgangspunt worden der nieuwe nijverheid te Wuestwezel. De zolder van dit huis werd in werkplaats herschapen en men begon den 24 November 1881 met drie werklieden. Er kwam een bekwame sigarenmaker uit de fabriek te Antwerpen om aan onze mannen den stiel te leeren. Spoedig echter waren er zes man en zooals het te voorzien was, werd de zolder te klein. Eugene Verellen had reeds op 4 November 1881 een aanvraag gedaan tot het Schepencollege, toelating verzoekende tot het bouwen van een sigarenfabriek, vermits de grond hem toebehoorde. De eerste fabriek werd gebouwd in 1882 en in 1883, toen ze voltooid was, verhuisde men van den zolder naar het nieuwe gebouw. Er waren reeds 29 mannen aan 't werk. Wederom richtte Eugene Verellen een verzoek tot het Schepencollege, om een « remisie te mogen bouwen aan zijn fabriek » (16 Juni 1885). Evenals te Antwerpen was te Wuestwezel de poging geslaagd. Steeds meer werklieden werden aangenomen, doch een zware ramp teisterde de pas ontstane nijverheid. De ouderen spreken nog vaak over den verschrikkelijken brand, die met Lichtmis 1895 heel de fabriek in asch legde. De handen werden aanstonds terug aan 't werk geslagen om de fabriek herop te bouwen. Intusschen werd den arbeid niet stilgelegd, de vele bestellingen vergden voortbrengst, want het nieuwe merk « Oud-Antwerpen » had, door de Antwerpsche Wereldtentoonstelling van 1894, opeens een echte vermaardheid gekregen. Om de voortbrengst niet te verminderen werd in een gebouw der Zustersschool het werk hervat den 15 Maart 1895. Doch drie maanden daarna, den 6ⁿ Juni reeds, waren de werken der nieuwe fabriek geëindigd en men zette er het sigarenmaken voort met 60 werklieden.

Zoo duurde het nog tien jaar lang. Al wie in Wuestwezel een stiel wilde leeren of werk zocht, werd met open armen ontvangen in de groote familie der firma Verellen.

In 1897 waren de twee broeders Frans en Aloïs Verellen overleden. De firma, die sinds 1890 den naam droeg van « Gebroeders Verellen » werd nu op naam gebracht van Theofiel Verellen, die op 10 November 1890 gehuwd was te Moll, met Leonia Anna Becquaert. Eugene Verellen, die van 't begin af het bestuur der fabriek te Wuestwezel op zich had genomen, werd in 1894 als dusdanig opgevolgd door zijn zoon Jozef, die nu nog steeds dit ambt waarneemt.

Zoo komen we tot het jaar 1905. Op het gehucht Gooreind, tegen de groote Staatsbaan Antwerpen-Breda werden overgroote gebouwen

opgericht. De zoo eenvoudig ontstane nijverheid had reusachtige uitbreiding genomen. Rekening houdend met de nieuwste uitvindingen en verbeteringen werd de fabriek ingericht en op 5 September 1905 werd ze geopend om werk te geven aan 250 inwoners. Alsdan werden de gebouwen te Wuestwezel-Dorp buiten gebruik gesteld. Nog steeds groeide het aantal werklieden aan, nog steeds werd de zaak uitgebreid en meteen nam ook de welstand toe in onze gemeente. In 1914 bij het uitbreken van den oorlog werkten er 438 vaste werklieden!

Toen kwam de slechte tijd. Moeilijkheden van allen aard dwongen er toe de fabriek te sluiten in 1917, nadat men al meer en meer werklieden had moeten afdanken en soms het werk voor enkele weken totaal had moeten stilleggen.

De stichter dezer machtige firma, die, zoo nederig begonnen, zich een weg naar omhoog had gebaand trots moeilijkheden en hindernissen, overleed te Antwerpen, den 14 October 1916 en werd onder algemeene deelneming in zijn geboortedorp begraven op het kerkhof van Gooreind.

Het werk werd na den oorlog hervat den 22 Juli 1919. Het groote werk door Theofiel Verellen begonnen en zoo hoog opgevoerd werd voortgezet door zijn zonen Emiel, (5) Theo en Jozef. Nieuwe fabrieken werden gebouwd, andere firma's werden overgenomen en op dit oogenblik verschaft de firma Verellen, in haar verschillende fabrieken, magazijnen en winkels, werk aan ruim 1500 personen.

Wanneer we bij het begin dezer bijdrage er op wezen, dat onze gemeente, ondanks de vestiging eener nijverheid op haar grondgebied toch haar ècht-dorpsch leven heeft bewaard, dan is zulks wel te danken aan Theofiel Verellen. Om slechts één feit aan te halen : Toen vóór den oorlog meermaals vreemde sigarenmakers zich kwamen aanbieden om voor minder loon te werken, wees hij ze eenvoudig af, omdat hij vreesde, dat de omgang van de Wuestwezelsche werklieden met menschen uit andere streken zou geschaad hebben aan het behoud der voorvaderlijke goede gewoonten en gebruiken. Eveneens was hij er vooral op bedacht de inwoners werk te verschaffen in hun gemeente zelf, terwijl ze anders ver van huis, in een of ander groot nijverheidscentrum, werk moesten zoeken. Maar bovenal moet hier gewezen op de gemoedelijke en gezellige manier waarmede hij met zijn dorpsgeonooten, met zijn werklieden wist om te gaan. Hij was voor elk een vriend, die niet vergat, dat hij uit hun stand en uit hun midden was opgegroeid. « We waren er goed en we bleven er, » is wel de spreuk die elk werkman uit de Gooreindsche fabriek in werkelijkheid omgezet heeft. Nu zijn er : 8 werklieden die er reeds meer dan 48 jaar lang hun brood verdienen, 14 van meer dan 35 jaar en 41 van meer dan 25 jaar ! Dat Theofiel Verellen steeds als leidmotief en als leuze heeft gevoerd : « Meester en werkman hand in hand, » en deze spreuk in werkelijkheid heeft omgezet, bewijzen deze feiten en zal elkeen, die hem gekend heeft, ook volgaarne getuigen.

K. PEETERS.

(5) Deze overleed als slachtoffer van den Wereldoorlog op 4 April 1922.

Ons Eigen Hoekje.

Wuestwezel 1830-1930. — De belangstelling der Wuestwezel-sche bevolking voor dit bijzonder nummer (24 blz.) was zóó groot dat ons nog slechts tien exemplaren overblijven. Ze worden niet meer afzonderlijk verkocht, doch wel bij het bestellen van den volledige jaargang.

Van n° 2 van den 2ⁿ jg. (Grenzen van Wuestwezel) is geen enkel exemplaar meer beschikbaar.

Stilaan geraken dus de volledige jaargangen uitgeput. Die de volledige jaargangen bezit, beware ze goed, ze krijgen waarde! Als er soms nog nummers moesten zijn die in uw verzameling ontbreken, vraag ze onmiddellijk aan. Wat we nog hebben wordt dadelijk thuis besteld.

VI. Toponymische Vereeniging. — Prof. Dr. H. J. Van de Wyer, hoogleeraar te Leuven en leider der VI. Top. Vereeniging, meldt ons dat aan elk lid van onzen Kring de pas verschenen aflevering der « Mededeelingen » wordt toegezonden.

Deze vereeniging, die als doel heeft de bestaande en verdwenen plaatsnamen te verzamelen en te onderzoeken met betrekking tot geschiedenis- en taalstudie en tevens werkt om de gepaste en noodige modernisering onzer plaatsnamen door te drijven, verdient eenieders steun en belangstelling.

We hopen dat al onze leden dit werk zullen waardeeren en dat ze trouwe lezers zullen worden van de « Mededeelingen », die vooral voor doel hebben : gezonde begrippen te verspreiden over plaatsnaamkunde en tot medewerking aan te zetten.

De « Mededeelingen » verschijnen viermaal 's jaars en worden aan de medewerkers kosteloos toegestuurd. Voor niet-medewerkers is de abonnementsprijs 10 fr. (Voor leden van onzen Kring 7 fr.)

Oude nieuwsjes, voorvalletjes, berichtjes en feitjes uit het vroegere dorpsleven gaan voortaan, naar gelang oude schriften ze aan de hand doen, waar een plaatsje open is, ingelascht worden.

Rond het einde van Juni 1664 werd *Jakob Nikolaas Vlaminck* op het Hagelkruisakker wreed vermoord door Mathias Adriaan Stalmans, die hem zeventien messteken toebacht.

Den 27 grepen zijn lijkdienst plaats en zijn begravenis in het kruis der kerk. [Uit het oude Doodenregister ten gemeentehuize.]

Den 24 Juli 1770 stuurde *Jan Raets* van Loenhout van zijn gerij en brak denkelijk den schedel. Gedragen ten huize van dokter Jan Matthijs Michiels, gaf hij er den geest.

Op aanvraag van zijn vrouw werd zijn lichaam naar Loenhout gevoerd en aldaar ter aarde besteld.

Pastoor van Reuth ontving van haar de parochierechten alhier en zong tot zielelafenis van den verongelukte in onze kerk de uitvaart op 22 September [*«Pro memoria»* uit het oude Doodenregister.]

BOEKENNIEUWS

Dr. JULIANE GABRIELS. *Een Kempisch Schildersgeslacht : de Francken's*. Uitgave : Studien over Herenthals o. l. van F. H. J. Lauwerys — n° 2. — Hoogstraten. J. Haseldonckx. 1930. 136 blz. + 12 platen. Prijs 20 fr.

De Kunstenaarsfamilie Francken, afkomstig uit Herenthals, deed gedurende 150 j. (1520-1670) haar invloed gelden op de Kunstbeweging.

Met het doel deze voorname Kempische familie voor te stellen en tevens het werk door vier achtereenvolgende geslachten geleverd te doen kennen, werd deze uitgave verspreid. Over elk der vele schilders Francken geeft S. : biographie, opsomming der werken met bespreking en uitvoerige bibliographie.

Van hooge waarde voor liefhebbers van Kunstgeschiedenis en Kunstkritiek is dit werk evenzeer welkom bij alle Kempenaars, omdat weer eens te meer blijkt dat de Kempen op elk terrein voormannen heeft geleverd. Met schranderen en scherp Kunstzin weet de geleerde schrijfster haar stof bevattelijk en aangenaam voor te stellen en alles is beglansd door een uitgesproken liefde voor eigen schoon van eigen volk.

R. S.

J. LAUWERYS. *Uit de Reistesch* : I. *Naar Breda*. II. *Naar Bortel*. Hoogstraten. Haseldonckx. 1930. — 30 blz.

Met het open oog van een liefhebber en een kenner van plaatselijke Geschiedenis heeft E. H. Lauwerys — als Hoogstratenaar — een paar uitstapjes meêgemaakt en zijn indrukken neergepend. Men ziet best wat men liefst ziet, geen wonder dan, dat hij vooral heeft bekeken wat meest met Hoogstraten's geschiedenis kon of moest in betrekking staan. Het past ook zoo voor den Voorzitter van Hoogstraten's Oudh. Kring. Wij wenschen hem oprecht geluk met zijn reisbeschrijving en hopen dat hij zijn « reistesch » nog meer dan eens zal ontsluiten.

K. P.

A. Leenaerts, Walenstraat, 44, Antwerpen.
 Jos Leys, Dorp, 87.
 Louis Maes, kunst- en kerkmeubelen, Sint-Lenaarts.
 G. Mariën, Exterlaar, 109, Berchem.
 Karel Meerbergen, prov. raadslid, Osystraat, 24, Antwerpen.
 M. Mertens, Cogels-Osylei, Berchem.
 Leo Michielsens-Van Beeck, schoolopziener, Cappellen.
 M. Moors, onderwijzeres, Merxplas.
 Jos. Mortelmans, Berthoutstraat, 22, Berchem.
 P. J. Nuytemans, Klein Gooreind.
 A. Ooms, Viersel.
 V. Ortenzi, Oude Koornmarkt, 58, Antwerpen.
 J. Peeraer, oud-schoolhoofd, Zundert (Nederl.)
 Const. Peeters, Dorp, 108.
 Edward Peeters, Pyckestraat, 21, Antwerpen.
 Flor. Peeters, sigarenfabrikant.
 E. H. F. Peeters, pastoor, Oosterhout (Holland).
 Louis Peeters, Hoevenschebaan, 6-8, Cappellen.
 René Peeters, fotograaf.
 R. Peeters, Oedenkovenstraat, 25, Borgerhout.
 Fl. Pellaers, Kleine Beerstraat, 30, Antwerpen.
 L. Pellaers-Van Beeck, Doornboomstraat, Hove.
 Edw. Pourbaix, brouwer, Gooreind.
 A. Ribbens, onderwijzer.
 Victor Ribbens, Achterbroeck.
 Dr. L. Schöller, St. Pietersnieuwstraat, 37, Gent.
 Jos. Snepvangers, Lange Leemstraat, 73, Antwerpen.
 Willem Snepvangers, Dorp, 89.
 Jhr. Mr. M. W. Snoeck, Koestraat, 8, Zwolle (Holland).
 Lod. Staepels, schilder.
 L. Stroobant, Absheide, Beersse.
 Frans Tiebos, Rudolfstraat, 11, Antwerpen.
 Louis Tiebos, Rudolfstraat, 9, Antwerpen.
 Eugène Van Beeck, gemeentesekretaris.
 Jul. Van Beeck, Handelslei, 53.
 Wed. L. Van Beeck, Maarschalk Fochlaan, 88, Schaarbeek.
 E. H. Dr. Van Dregt, pastoor, Nieuwmoer.
 E. H. Van Bueren, pastoor, Borsbeek.
 Karel Van den Branden, Esschen-Wildert.
 J. Van den Broek, gemeentesekretaris, Loenhout.
 E. H. A. Van den Heuvel, St. Pieterstraat, 1, Luik.
 Henri Van den Heuvel, aannemer.
 Wed. J. Van den Heuvel en Kinderen, Hôtel « De Ster ».
 E. H. Lod. Van der Jonckheyd, leraar, Hoogstraten.
 Neel Van Deuren, Milisstraat, 48, Antwerpen.
 Prof. Dr. H. J. Van de Weyer, hoogl., Schreurevest, 29, Heverlee.
 Alf. Van de Wiele, Van Schoorstraat, 99, Schaarbeek.
 J. Van Elsacker, Duffelaerhof, Achterbroeck.
 E. H. J. van Genck, pastoor, Achtmaal-Zundert (Holland).
 V. Van Himbergen, gemeentesekretaris, Ravels.
 J. G. A. van Hogerlinden, Arnhem (Holland).
 E. H. Van Horenbeeck, pastoor, Gooreind.
 A. Van Horenbeeck, apotheker, Adeghemstraat, Mechelen.
 J. Van Horenbeeck, Hanswijkstraat, Mechelen.
 Frans Van Hoydonck, onderwijzer, Esschen.
 Frans Van Hoydonck-Hens, brouwer, Wernhout-Zundert (Holl.)
 Jozef Van Hoydonck, gemeentebediende.
 Michel Van Hoydonck, kantoor.
 Wed. Van Laerhoven-Van Beeck, Gemeentepark.
 Frans Van Looveren, brouwer.
 H. Vanmassenhove, ontvanger tolrechten.
 Al. Van Oers, Rich. Neyberghlaan, 46, Brussel.
 Baron L. van Pottelsberghe de la Potterie, Melle.
 Barones L. van Pottelsberghe de la Potterie, kasteel «Sterbosch».
 A. Van Pul, rijksveearts.
 E. H. J. Van Roey, onderpastoor, Esschen.
 Dirk Vansina, Markgravestraat, 14, Antwerpen.
 J. D. H. van Uden, Rijksstraatweg, 208, Haarlem (Holland).
 J. Van Uytbergen, du Fourneustraat, 29, Berchem.
 Mme. We. Th. Verellen, Posterijhof, Gooreind.
 Modest Verellen, wisselagent, Calmpthout.
 Th. Verellen, brouwer.
 Eug. Verheyen, Van Beersstraat, 6, Antwerpen.
 Ern. Verlooy, villa «t Heibieke», Brasschaat-Polygoon.
 J. Verstraelen, Vrijheid, Hoogstraten.
 E. H. Verstreken, kapelaan, Sterbosch.
 Constant Vervoort, postontvanger.
 Willem Vorsselmans, drukker-uitgever, Zundert (Holland).
 Fr. Wouters, Bestuurder der gevangenis, Tongeren.

LEDEN :

Alf. Akkermans, Bleeken.
 J. Appelian, Van de Wielei, 54, Brasschaat.
 L. Bervoets, Van den Houte's lei, 3, Deurne.
 Aloïs Blommaert,
 Corn. Boden, Westdoorn.
 Frans Boden, Westdoorn.
 Louis Boeren, bakker, Ste-Mariaburg.
 Fr. Bresseleers, onderwijzer, Eekeren-Donk.
 L. Bresseleers, onderwijzer, Loenhout.
 V. Breugelmans, Achterbrug, 149.
 J. Carpentier, Dorp, 96.
 J. Cornelissen, Eikblokstraat, 19, Deurne.
 L. Cornelissen, Heyslagschebaan, Brasschaat.
 L. De Bic, Tuinwijk, Eekeren.
 Jan De Clerck, onderwijzer, Schooten.
 E. H. Th. De Molder, pastoor, Oostmalle.
 G. De Ridder, Architect, Lozanastr. 90, Antwerpen.
 R. De Roover, Heermanstraat, 5, Merxem.
 Ed. De Vrin, Edelinckstraat, 24, Antwerpen.
 Dierckxens, Statiestraat, Esschen.
 J. Dupont, Augustynenstraat, Antwerpen.
 C. Elst, Van Vaerenbergstraat, 6, Berchem.
 Kanunnik A. Erens, Archivaris Abdij Tonger-
 Adr. Francken, Baan. [loo
 L. Francken, Gasthuishoevestr., 22, Merxem.
 Mme E. Frison, Lange Van Peltstraat, 32, Antwerpen
 Em. Goetstouwers, Calmpth. steenweg.
 Dr J. Goossenaerts, Molenstraat, 23, St-Amandsberg.
 Felix Goris, Handelslei.
 J. Govaers, Korte Van Peltstraat, 15, Antwerpen.
 M. Haesaert, Kerkeneind, 73, Calmpthout.
 Jul. Hens, Dorp, 49.
 Louis Hens, provinciaal raadslid, Pulderbosch.
 Jan Hertoghs, Handelslei.
 Alf. Herrygers, Kruisweg, 103.
 Jan Herrygers, Paal, 190.
 E. H. L. Hicguet, seminarist, Lier.
 J. Hofmans, Bestuurder der Melkerij.
 E. H. Kanunnik Jansen, O. P. archivaris der stad Turnhout.
 H. Kanora, Hofstraat, 33, Eekeren.
 Kasteel Groenendaal, Merxem.
 C. Kerremans, Handelslei, 60.
 C. Kockx, Polderstraat, 192.
 J. Kockx, Van der Keilenstr., 34, Antwerpen.
 E. H. Kanunnik J. Laenen, archivaris v. h. Aartsbisdom, Mechelen.
 E. H. J. Lauwereys, leeraar, Hoogstraten.
 Jan Leenaerts, Eikestraat, 9, Berchem.
 Jozef Leenaerts, Baan.
 Louis Luyckx, Beersgat, 99.
 G. Meeusen, gemeentearchivaris, Esschen.
 Fr. Meeussen, melkerijbestuurder, Loenhout.
 M. Meylaerts, Posterijhof, Gooreind.
 Corn. Neys, Heiken.
 F. Nickmans, V. d. Wervestr. 61, Antwerpen.
 Aug. Oerlemans, Loenhout.

Fr. Oerlemans, Dorp, 110.
 E. J. Ossenblok, S' Mattheusstraat, 11, Borgerhout.
 Frans Paclinckx, Achterbrug.
 Frans Paclinckx, Steenweg Nieuwmoer.
 Flor. Peeters, St-Annagesticht, Berchem.
 Frans Peeters, onderwijzer, Esschen.
 Jan Peeters, hovenier, Calmpthout.
 Jan Peeters, Processieweg, St. Lenaarts.
 K. Peeters, Dorp, 82.
 Maria Peeters, Bestuurster Naad- en Snij-school.
 E. H. Philippen, archivaris Commissie Openb. Onderstand, Antwerpen.
 Hendrik Pockelê, gemeentebediende.
 Louis Pockelê, trambediende.
 W. Poppelaars, Gooreind.
 E. H. Dr Floris Prims, archivaris, Antwerpen.
 Karel Roelands, Kruisweg, 167.
 J. Roelen, Baan, 94.
 L. Schrijvers, provinciaal raadslid, Gooreind.
 E. Somers, Van Praetlei, 34, Merxem.
 E. H. L. Soons, Onderpastoor, Santhoven.
 Alfons Staepels, Kruisweg.
 Dr. R. Sterckens, Platanenstraat, 13, Brussel.
 r. Stevens, Gooreind.
 Em. Torreele, Archivaris, Hoogstraten.
 A. Van Cuyck, Ten Eekhoevelei, 10, Deurne.
 P. J. Van de Locht, Dorp, 104.
 Frans Van den Bergh, Ginhoven.
 P. Van den Broeck, Molenstraat, 112.
 P. Van den Broeck, Hamme (O. Vl.).
 Alf. Van der Jonckheyd, Dorp, 69.
 Corn. Van der Jonckheyd, Handelslei.
 Cl. Vandoninck, onderwijzer, Meerhout-Gestel.
 H. Van Dyck, brouwer, Loenhout.
 J. Van Tichelt, Bredabaan.
 Louis Van Geel, Dorp, 112.
 Fernand Van Gelder, Jean d'Ardennestraat, 50, Brussel.
 Math. Van Gils.
 Em. Van Heurck, Helenalei 26, Antwerpen.
 Em. Van Hoydonck, Polderstraat, 194.
 K. Van Hoydonck, Beersgat.
 Jozef Van Looveren, Breikelen.
 Jozef Van Looveren, Baan, 95.
 Louis van Looveren, Breikelen.
 V. Van Nuten, landbouwingenieur, Esschen.
 Jozef Van Oevelen, Achterbroek.
 J. Van Wyck, Vinkenstraat, 30, Antwerpen.
 M. Verhoeven, Donckschesteuweg, Brasschaat.
 Gerard Verstraelen, Vrijheid, Hoogstraten.
 Jozef Verellen, bediende, Dorp, 21.
 Corn. Vermeiren, Kl. Biest.
 Jan Verstraelen-Cox, Dorp.
 Al. Vervoort, Mutsaertstraat, 38, Antwerpen.
 Karel Vervoort, bediende.
 Em. Vrancken, Scheepswerfstr. 21, Hoboken.
 R. Wagner, Lieve Vrouwstraat, 48, Eekeren.
 Alf. Weygers, Handelslei.
 Alf. Wouters, notaris, Merxplas.

Te verkrijgen op het Sekretariaat van den Oudheidkundigen Kring:
Overzicht der Dagbladpers. (Gelegenheidsnum. van *Wesalia*) 2,— fr.
Verschenen jaargangen Wesalia 7,50 fr.
Afzonderlijke nummers 2,— fr.